

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

*Конопельський В.Я., д.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Запобігання злочинам в установах виконання покарань є важливим завданням, що визначено чинним законодавством та схваленою Указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012 Концепцією державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, що передбачає не лише збільшення обсягів бюджетних асигнувань, що виділяються на утримання і розвиток кримінально-виконавчої системи, а й проведення комплексу інших організаційних, правових і соціальних заходів. У ході реформування ДКВС України передбачається розробка нових форм проведення соціально-виховної роботи, організації освітнього процесу та трудової зайнятості засуджених в умовах відбування покарання: зміна ідеології застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених з урахуванням якісних змін у здійсненні психолого-педагогічної роботи з особистістю і підготовки її до життя в суспільстві [1].

У запобіганні правопорушень і злочинів в Україні важливу роль відіграють кримінально-виконавчі установи. Тримання засуджених у цих установах передбачає їх ізоляцію від небезпечних і кримінальних зв'язків на волі, застосування до них основних засобів виправлення і ресоціалізації: встановленого порядку виконання та відбування покарання (режиму), пробації, суспільно корисної праці, соціально-виховної роботи, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, громадського впливу, а також відновлення їх соціального статусу й повернення в суспільство повноцінними людьми.

На сьогодні проблема виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними нових злочинів в умовах як установ виконання покарань, так і після звільнення, є найбільш актуальною, оскільки більше 65 % осіб, направлених для відбування покарання в такі установи, вже мають певний кримінальний досвід, що свідчить про їх схильність вчиняти нові злочини. Традиційні форми виправлення засуджених виявилися неефективними, підтвердженням цьому є зростання рецидивної злочинності в ряді регіонів країни. Відмічається збільшення числа вчинених колишніми засудженими тяжких та особливо тяжких злочинів. Різко зросла кількість злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, зброї. Немає помітного зниження корисливих і корисливо-насильницьких злочинів.

Важливим напрямом удосконалення структури кримінально-виконавчої системи, підвищення профілактичної роботи кримінально-виконавчих установ із запобігання злочинам є забезпечення переходу від тримання засуджених у гуртожитках казарменого типу до блочного (камерного) їх розміщення зі збільшенням норми жилої площі на одного засудженого шляхом технічного переоснащення і реконструкції установ виконання покарань, будівництва нових та реконструкції існуючих слідчих ізоляторів, упровадження енергозберігаючих технологій.

З метою підвищення ефективності діяльності установ виконання покарань необхідно удосконалювати кримінально-виконавчу політику щодо диференційованих категорій засуджених (жінок, неповнолітніх, до довічного позбавлення волі тощо), спрямовану на їх соціалізацію. В процесі реформи передбачити зміну структури кримінально-виконавчої системи. Для цього необхідно створити взагалі нові види установ, де кількість засуджених не повинна перевищувати 150-200 засуджених.

Продовжувати також і пошук та використання нових форм і методів виправного впливу на засуджених, організаційних механізмів соціальної роботи з ними, закріпити в кримінально-виконавчому законодавстві України соціальну, психолого-педагогічну роботу із засудженими в якості основних засобів їх виправлення і ресоціалізації. Крім цього, диференціювати тримання засуджених залежно від ступеня і характеру суспільної небезпеки вчинених ними злочинів, поведінки під час відбування покарання, кримінального досвіду.

У зв'язку з розвитком принципу гуманізму законодавства про кримінальну відповідальність в останні роки велика увага приділяється покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі [2; 3], та запобіганню злочинам серед засуджених до таких заходів без ізоляції від суспільства [4].

Уповноважені органи з питань пробації проводять велику роботу щодо запобігання злочинам. У зв'язку з тим, що згідно із Законом України «Про пробацію» [5] пробація диференційована на досудову, наглядову й пенітенціарну, оптимізації в контексті взаємодії уповноважених органів з питань пробації з відповідними суб'єктами запобігання злочинам (органами досудового розслідування, судом, установами виконання покарань) потребує кожен із названих напрямів. Необхідно також удосконалювати і підсилити прокурорський нагляд як головний засіб забезпечення законності та дотримання прав і свобод засуджених.

У зв'язку з необхідністю послідовного впровадження, починаючи із 2015 р., уповноважених органів з питань пробації вбачаємо, що вченими-пенітенціаристами у тісній взаємодії з Міністерством юстиції України має бути розроблено цільову програму на 3–5 років, що передбачає розвиток вітчизняних органів з питань пробації з урахуванням українських реалій (соціально-економічного становища у державі, судової практики, рівня фінансування Міністерства юстиції, криміногенної обстановки як у країні загалом, так і в кримінально-виконавчій системі зокрема, тощо).

Специфіка запобігання злочинності комплексними засобами кримінально-виконавчої системи України, на відміну від суто спеціально-кримінологічних та оперативно-розшукових, які проводяться спеціально уповноваженими на це оперативними підрозділами, передбачає звернення до вихідних засад підготовки майбутніх фахівців для кримінально-виконавчої системи, які по суті в майбутньому і будуть виступати суб'єктами запобіжної діяльності.

Як справедливо з цього приводу зазначається в сучасних кримінологічних дослідженнях кримінально-виконавчої проблематики, «однією з причин неефективності системи організації виховного впливу на засуджених, нагляду за їх поведінкою, оперативного обслуговування, охорони виправних колоній, профілактики ускладнень оперативної обстановки і запобігання злочинам є низький рівень професійної підготовки персоналу. У підсумку процес виконання покарання має професійні хиби, що призводять до проблем у забезпеченні різних напрямів службової діяльності. Як стало відомо близько 60 % співробітників не володіють повним обсягом законодавчих та відомчих нормативно-правових актів, що регламентують різні напрями службової діяльності, а також способів і дій з вирішення проблемних, у тому числі кримінальних ситуацій.

Співробітники оперативних підрозділів, відділу нагляду і безпеки, не можуть належним чином здійснювати оперативне реагування на ускладнення оперативної обстановки, а також розробляти заходи щодо: профілактики втеч; виявлення та ліквідації джерел і каналів надходження до засуджених заборонених предметів, виробів і речовин, запобігання їх надходженню; збирання необхідної інформації під час вчинення злочинів проти особи, захоплення заручників, втеч, масових заворушень, а також для оцінювання оперативної обстановки» [6, с. 209].

Враховуючи вищесказане слід зазначити, що організація роботи із запобігання злочинності в кримінально-виконавчих установах України повинна складатися з комплексу заходів, які включають в себе оптимальне поєднання загальносоціальних (організаційно-правових, соціально-економічних тощо), спеціально-кримінологічних (оперативно-розшукових та виправних), індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів впливу, здійснюваних у тісній взаємодії суб'єктів кримінально-виконавчої системи з дотриманням принципів, напрямів, форм і методів як відомчої, так і міжвідомчої взаємодії, а також впровадження у навчальний процес спецкурсу з запобігання злочинності у кримінально-виконавчій системі України підготовки фахівців у навчальних закладах ДКВС України. За такого стану справ має підвищитися рівень довіри до кримінально-виконавчої системи за рахунок того, що кримінально-виконавче відомство не має нести абсолютну відповідальність за стан рецидивної злочинності.

Література:

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: Указ Президента України від 8 листоп. 2012 р. № 631/2012 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/631/2012>.
2. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією): дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2006. 500 с.
3. Богатирьов І. Г. Теорія і практика виконання кримінально-виконавчою інспекцією покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: монографія. Київ: Атіка, 2005. 312 с.
4. Бандоля Л. Г. Кримінологічні засади запобігання ухиленню від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (за матеріалами кримінально-виконавчої інспекції): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2013. 263 с.
5. Про пробацію: Закон України від 5 лют. 2015 р. № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. С. 93.
6. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.
7. Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автор. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2017. 36 с.